

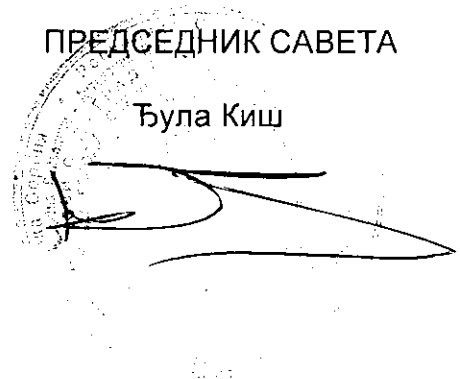
РЕПУБЛИКА СРБИЈА
АУТОНОМНА ПОКРАЈИНА ВОЈВОДИНА
ГРАД НОВИ САД
СКУПШТИНА ГРАДА НОВОГ САДА
Савет за културу и информисање
Број: 739/2023-I
13. октобра 2023. године
НОВИ САД

**ПРЕДСЕДНИЦИ СКУПШТИНЕ
ГРАДА НОВОГ САДА**

На основу члана 84. ст. 2, 3. и 4, чл. 141. и 142, а у вези са чланом 157. Пословника Скупштине Града Новог Сада - пречишћен текст („Службени лист Града Новог Сада“, број 23/20), Савет за културу и информисање Скупштине Града Новог Сада доставља председници Скупштине Града Новог Сада Предлог одлуке о постављању скулптуралног дела Захарију Орфелину у Новом Саду са образложењем и Закључком број: 06-1/2023-1013-2-I од 13. октобра 2023. године и предлаже да се дневни ред XLIV седнице Скупштине Града Новог Сада, сазване за 16. октобар 2023. године, допуни са Предлогом одлуке о постављању скулптуралног дела Захарију Орфелину у Новом Саду, да га Скупштина размотри и донесе Одлуку у предложеном тексту, ради стварања услова за благовремену реализацију Одлуке.

ПРЕДСЕДНИК САВЕТА

Ђула Киш

На основу члана 7. став 3. Одлуке о подизању и одржавању споменика на територији Града Новог Сада („Службени лист Града Новог Сада“, бр.15/09, 20/10 и 51/11), поводом разматрања Нацрта одлуке о постављању скулптуралног дела Захарију Орфелину у Новом Саду и на основу мишљења Завода за заштиту споменика културе Града Новог Сада и Јавног предузећа „Урбанизам“ Завод за урбанизам Нови Сад, Савет за културу и информисање Скупштине Града Новог Сада на XLIV седници од 13. октобра 2023. године, доноси

ЗАКЉУЧАК

I. Утврђује се Предлог одлуке о постављању скулптуралног дела Захарију Орфелину у Новом Саду.

II. На основу члана 84. ст. 2, 3. и 4, чл. 141. и 142, а у вези са чланом 157. Пословника Скупштине Града Новог Сада - пречишћен текст („Службени лист Града Новог Сада“, број 23/20), Савет за културу и информисање Скупштине Града Новог Сада доставља председници Скупштине Града Новог Сада Предлог одлуке о постављању скулптуралног дела Захарију Орфелину у Новом Саду и предлаже да се дневни ред XLIV седнице Скупштине Града Новог Сада, сазване за 16. октобар 2023. године, допуни са Предлогом одлуке о постављању скулптуралног дела Захарију Орфелину у Новом Саду, да га Скупштина размотри и донесе Одлуку у предложеном тексту, ради стварања услова за благовремену реализацију Одлуке.

III. За представника предлагача на седници Скупштине Града Новог Сада одређује се Ђула Киш, председник Савета за културу и информисање.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
АУТОНОМНА ПОКРАЈИНА ВОЈВОДИНА
ГРАД НОВИ САД
СКУПШТИНА ГРАДА НОВОГ САДА
Савет за културу и информисање
Број: 06-1/2023-1013-2-I
Дана: 13. октобра 2023. године
НОВИ САД

ПРЕДСЕДНИК САВЕТА

Ђула Киш

The block contains a circular official stamp of the City of Novi Sad, with the text 'GRAD NOVI SAD' and 'SAVET ZA KULTURU I INFORMISANJE' visible. Overlaid on the stamp is a large, stylized handwritten signature in black ink.

ПРЕДЛОГ

На основу члана 4. Одлуке о подизању и одржавању споменика на територији Града Новог Сада („Службени лист Града Новог Сада“, бр. 15/09, 20/10 и 51/11), Скупштина Града Новог Сада на ----- седници од ----- године, доноси

О Д Л У К У О ПОСТАВЉАЊУ СКУЛПТУРАЛНОГ ДЕЛА ЗАХАРИЈУ ОРФЕЛИНУ У НОВОМ САДУ

Члан 1.

Захарију Орфелину, српском просветитељу - књижевнику, калиграфу, бакроресцу и картографу, поставља се скулптурално дело у Новом Саду (у даљем тексту: Скулптурално дело).

Члан 2.

Скулптурално дело у облику сунчаног сата на постаменту, са елементима који приказују живот и стваралаштво Захарија Орфелина, поставиће се на углу улица Скерлићеве и Златне греде према раскрсници улица Ђорђа Јовановића и Саве Вуковића.

Члан 3.

Средства за постављање Скулптуралног дела обезбедиће се у буџету Града Новог Сада.

Члан 4.

О спровођењу ове одлуке стараће се Одбор који образује Скупштина Града Новог Сада у складу са чланом 8. Одлуке о подизању и одржавању споменика на територији Града Новог Сада.

Члан 5.

Ову одлуку објавити у „Службеном листу Града Новог Сада“.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
АУТОНОМНА ПОКРАЈИНА ВОЈВОДИНА
ГРАД НОВИ САД
СКУПШТИНА ГРАДА НОВОГ САДА

ПРЕДСЕДНИЦА

Број:
Дана:
НОВИ САД

MSc Јелена Маринковић Радомировић

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Правни основ за доношење Одлуке о постављању скулптуралног дела Захарију Орфелину у Новом Саду, садржан је у члану 4. Одлуке о подизању и одржавању споменика на територији Града Новог Сада („Службени лист Града Новог Сада“, бр. 15/09, 20/10 и 51/11), којим је прописано да се скулптурално дело поставља на основу одлуке Скупштине Града Новог Сада, у складу са одредбама ове одлуке.

Чланом 2. став 2. наведе одлуке прописано је да је скулптурално дело у смислу ове одлуке дело које се због своје уметничке вредности поставља на јавној површини.

Дана 20. октобра 2022. године, Удружење грађана Подбаре „Алмашани“ поднело је Савету за културу и информисање Скупштине Града Новог Сада Иницијативу за постављање скулптуралног дела Захарију Орфелину у Новом Саду, а дана 27. септембра 2023. године Савету је достављена допуна Иницијативе којом је прецизиран изглед скулптуралног дела.

Поводом поднете Иницијативе а пре одлучивања о исходу исте, у складу са чланом 7. став 2. Одлуке о подизању и одржавању споменика на територији Града Новог Сада, Савет за културу и информисање је прибавио стручна мишљења Завода за заштиту споменика културе Града Новог Сада број: 43/45-2022 од 23. јануара 2023. године и Јавног предузећа „Урбанизам“ Завод за урбанизам Нови Сад број:133/23 од 9. фебруара 2023. године о локацији за постављање скулптуралног дела и условима за њено уређење.

На основу члана 7. став 3. Одлуке о подизању и одржавању споменика на територији Града Новог Сада, Савет за културу и информисање Скупштине Града Новог Сада је на XLIV седници одржаној 13. октобра 2023. године, а на основу наведених стручних мишљења, прихватио Иницијативу Удружења грађана Подбаре „Алмашани“, а затим и утврдио Предлог одлуке о постављању скулптуралног дела Захарију Орфелину у Новом Саду.

Чланом 1. Предлога одлуке прописано је да се Захарију Орфелину, српском просветитељу - књижевнику, калиграфу, бакроресцу и картографу, поставља скулптурално дело у Новом Саду.

Чланом 2. Предлога одлуке одређена је локација за постављање скулптуралног дела, односно прописано да ће се скулптурално дело у облику сунчаног сата на постаменту, са елементима који приказују живот и стваралаштво Захарија Орфелина, поставити на углу улица Скерлићеве и Златне греде према раскрсници улица Ђорђа Јовановића и Саве Вуковића.

Чланом 3. Предлога одлуке је прописано да ће се средства за постављање скулптуралног дела обезбедити у буџету Града Новог Сада.

Чланом 4. Предлога одлуке је прописано да ће се о спровођењу Одлуке старати Одбор који образује Скупштина Града Новог Сада у складу са чланом 8. Одлуке о подизању и одржавању споменика на територији Града Новог Сада.

Чланом 5. Предлога одлука је прописано да ће се Одлука објавити у „Службеном листу Града Новог Сада“.

Савет за културу и информисање Скупштине Града Новог Сада предлаже Скупштини Града Новог Сада да донесе Одлуку у предложеном тексту.

ЗАХАРИЈЕ СТЕФАНОВИЋ ОРФЕЛИН

(српски просветитељ - књижевник, бакрорезац, калиграф и картограф)

Захарије Стефановић Орфелин, српски живописац, бакрорезац, калиграф, картограф, преводилац, писац богословских, школских и природњачких књига, историчар, виноградар, песник, састављач календара. Уз Доситеја Обрадовића и Јован Рајића један је од три најзначајнија српска књижевна радника и спада међу највестрајније српске ствараоце и просветитеље у 18. веку.

Рођен је 1726. године у Вуковару, од оца Јована. Многи подаци о њему нису сачувани, а и сам је свој живот и рад мистификовао, заметао трагове. Сакрио је ауторство скоро свих својих дела, само се на неколико књига потписано целим именом или је записао иницијале. Мада је био познат под презименом Стефановић, никада га није употребио, а још у раној младости га је променио у Орфелин.

Након основног образовања које је стекао у родном месту, наставио је да се самостално образује, највише читањем, а вредним и упорним радом је успео да стекне велико знање из разних наука и језика. Знао је руски, латински, немачки, француски и писао на српском, руском и немачком.

Радио је седам година као учитељ у Новом Саду. Школа се налазила на истом месту где и Латинско-словенска школа епископа Висариона Павловића, што му је омогућило да у друштву са образованим наставницима, као што је био Дионисије Новаковић и сам стекне знања из поетике, реторике, науке о вери, географије, аритметике, калиграфије и цртања и силабичке версификације.

Током 1757. године прешао је из Новог Сада у Сремске Карловце, где се поред обављања административних послова бавио калиграфијом и гравирањем, израђивао митрополијске грамате, синђелије, повеље, а кад је из Беча у Сремске Карловце донео штампарску пресу започео је и са отискивањем бакрорезних књижица и самосталних графичких листова.

Бавио се уметношћу лепог писања, цртањем слова у тушу и њиховим резањем у бакру. Калиграфски је исписивао наслове књига, грамате и синђелије. У својој бакарној типографији у Сремским Карловцима 1759. године израдио је прописе, калиграфска упутства.

После Сремских Карловаца, где је радио посао, који му је пружао сигурне приходе, остатак живота је провео као слободан књижевник и уметник, бавећи се разним занимањима, једно време чак и виноградарством.

У Венецији, 1761. године је објавио своју песму *Горестни плач*, прво штампано песничко дело код Срба. У Венецији је штампао своја дела и усавршио сликарство и бакрорез.

Плач Србији је његова најзначајнија песма. Ову антиаустријску, антиклерикалну, патриотску и бунтовничку песму је објавио у две верзије, народној и црквено-словенској. Први је увео у српски књижевни језик мешавину црквенословенског и народног језика, у којој су се налазиле и многобројне руске речи, чиме је практично основао славеносрпски језик.

Године 1765. објавио је збирку готово свих песама из косовског циклуса под називом *Песн историческа*.

У Венецији је 1768. године објавио „Славено-србски магазин“, који представља први српски и јужнословенски часопис, у коме су објављиване песме, приповетке, поуке и књижевне критике. У српску књижевност је увео нове жанрове: источњачке приче, сонете и епиграме.

Такође је аутор првог српског буквара из 1767. године, по којем су училе бројне генерације деце.

Најопсежније дело су му *Житије Петра Великог*, штампано у два тома у Венецији 1772. године, које представља прву словенску монографију о руском цару, кога је представио као идеал просвећеног монарха и јунака филозофске мисли 18. века. Књига је имала патриотску мисију, да скрене пажњу руском двору на српски народ. Луксузно издање садржи бакрорезне карте, илустровано је портретима и медаљама и спада у једну од најлепше опремљених српских књига до данас, а истовремено се може сматрати зачетком српског историјског романа. Књига је већ 1774. године прештампана у Санкт Петербургу, а њоме су се послужили Пушкин и Његош (за *Горски вијенац*).

Мада се није бавио портретом као уметничким жанром, као одличан познавалац иконографије и западноевропског портретног сликарства, израдио је 1773. године у бакрорезу псеудопортрет кнеза Лазара, на основу оригиналног портрета са иконе Христофора Жефаровића из 1746. године, а по наруџбини Јована Јовановића Шакабенте. Њиме је желео да одбрани права Срба у Хабзбуршкој монархији и подстакне родољубље, помогне величање световног достојанства поглавара Карловачке митрополије.

У време императорке Марије Терезије вршене су значајне школске реформе у српском и у румунском школству у оквиру Карловачке митрополије. Због спровођења аустријске реформе школства, која је захтевала штампане калиграфских уџбеника, а по наруџбини Илирске дворске канцеларије је на бакарним плочама израдио *Славенску и влашку калиграфију*, која је отиснута 1778. године. За њу је добио награду од Марије Терезије. Његово дело је тада примљено у западноевропску калиграфско-графичку заједницу, а ћирилско уметничко лепо писање је прихваћено као писмо равноправно са латиничним калиграфијама. У калиграфији је дао и правила писања којих се треба придржавати приликом лепог писања: држање тела, држање руке, држање пера.

У опсежној студији *Представка Марији Терезији* писао је о друштвеним приликама код Срба у Хабзбуршкој монархији у 18. веку с предлозима за решавање читавог низа питања.

Почетком 1783. године на препоруку архиепископа и митрополита Мојсеја Путника, добио је место коректора у штампарији Јосифа Курцбека у Бечу, који је од 1770. године имао монополску привилегију за штампање ћириличних књига у целој Хабзбуршкој монархији. У тој штампарији је израдио низ бакрорезних листова, који спадају међу највеће дomete српске графичке уметности и постао члан академије првог бечког бакроресца Јакоба Матијаса Шмуцера, а истовремено је примљен и у новоосновану Академију слободних уметности. Исте године штампан је његов *Вечни календар*, који представља малу енциклопедију знања, на 366 страна, на словеносрпском језику. Календар садржи углавном астрономске и природњачке научне појмове, као и хронолошки поређане историјске догађаје од настанка света, а осим историјских података, налазе се и обимно поглавље, на крају књиге и 9 цртежа из астрономије, па представља и прву књигу из те области. Забележио је податке о временским циклусима, направио таблице са подацима о Сунцу и Месецу, за рачунање датума Ускрса по Великом индикту, таблице о дужини трајања дана и ноћи, таблице Месечевих мена и друге. За Вечни календар је израдио и један од његових најуспелијих бакрореза, композицију *Стварање света*, као и своје последње песничко дело *Молитву пред смрт*.

У Бечу је године 1783. штампао и приручник за виноградаре *Искусни подрумар*, где је по узору на немачке приручнике записао своја властита искуства, описао производњу вина у Срему, и писао о историји, месту и значају вина, начину распознавања квалитета и о уживању у вину.

Пошто од књижевног рада није могао да живи, последње године је провео у беди, живећи готово од милостиње. Оронуо и оболео од туберкулозе, вратио се из Беча 1784. године. Преминуо је у Новом Саду 19/30. јануара 1785. године.

Заоставштина

- У фонду за Старе и ретке књиге Народне библиотеке Србије налази се разноврсна збирка његових оригиналних издања књига, међу којима су најзначајнији *Плач Србији*, *Живот Петра Великог* и „Славено-сербски магазин”.
- У Музеју Српске православне цркве у Београду се чува шест његових аутентичних бакарних плоча:
 - Света Тројица са арханђелом Михаилом и сценама (1758)
 - Свети великомученик Димитрије са изгледом Манастира Велика Ремета (1764),
 - Свети апостоли Петар и Павле са изгледом Доње цркве у Сремским Карловцима (1770)
 - Манастир Кувеждин (1772),
 - Свети кнез Лазар (1773)
 - Манастир Крушедол (1775)
 - Његова приватна библиотека од преко 200 књига, која представља једину збирку његових личних ствари сачувану до данас, чува се у Библиотеци Српске

Патријаршије у Београду. Међу њима су књиге штампане на латинском, већином верско–полемичке догматске садржине, као што је италијанско–латински и латинско–италијански речник (1764), неколико издања латинско–немачких и немачко–латинских речника, један вишејезични речник (италијански, француски, немачки и латински), уџбеници латинског језика које је приредио и објавио за потребе оновремених српских школа, а у рукописном одељењу библиотеке се налази његов рукопис *Против римског папства*, настао у тешким временима за српски народ и цркву, као реакција на прозелитске активности аустријског двора и Римокатоличке цркве.